

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
„ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК

КРАВЧЕНКО Світлана Анатоліївна

УДК 658+334.7

**АДАПТАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО УМОВ РИНКУ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(економіка сільського господарства і АПК)

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному науковому центрі „Інститут аграрної економіки” Української академії аграрних наук.

Науковий консультант доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент УААН
Малік Микола Йосипович,
Національний науковий центр
„Інститут аграрної економіки” УААН,
завідувач відділу підприємництва

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Вітвіцький Володимир Валентинович,
Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу,
директор

доктор економічних наук, професор
Губені Юрій Едвардович,
Львівський державний аграрний університет,
завідувач кафедри права і підприємництва

доктор економічних наук
Канінський Петро Казимирович,
Національний науковий центр „Інститут аграрної
економіки” УААН, завідувач відділу спеціалізації
та координаційно-інформаційної роботи

Захист відбудеться “30” жовтня 2007 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 у Національному науковому центрі „Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал, к. 212.

Автореферат розісланий “28” вересня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Організаційні перетворення й нерозвиненість ринкових відносин ускладнюються продовольчою кризою, невизначеністю наряду еквівалентного обміну й іншими проблемними ознаками загальної трансформаційної кризи в Україні. У створенні конкурентної переваги країни основну роль відіграють підприємства. Реалізація курсу економічного зростання й стабілізації, поглиблення ринкових відносин і економічна результативність господарювання підприємств значною мірою визначаються їхньою здатністю оперативно орієнтуватися в ринковій ситуації та приймати відповідні рішення. Професійна оцінка якості нової системи господарювання в аграрному секторі розкриває необхідність розвитку форм і способів адаптації економічного механізму функціонування підприємств до умов ринку.

Наявність економічних проблем господарювання є наслідком кризового стану сільськогосподарських підприємств. Відсутність нових концептуальних розробок і теоретико-методологічних положень щодо вирішення проблем адаптації сільськогосподарських підприємств до умов тривалої інституціональної нестабільності зумовлює необхідність і актуальність системного дослідження даної проблеми.

Теоретичні, методологічні й практичні питання функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційної економіки розкриті й обґрунтовані в наукових працях В. Амбросова, В. Андрійчука, А. Васильєва, В. Власюка, Т. Гринька, М. Дем'яненка, Ю. Іванова, В. Кириленка, Л. Костирка, О. Крисального, М. Маліка, В. Мірошника, В. Месель-Веселяка, Т. Мостенської, О. Нечипоренка, О. Онищенко, В. Опаріна, Ю. Полтавського, В. Реутова, В. Федосова, О. Шпичака, М. Янків, Ю. Яценка та ін. Аспекти адаптації сільськогосподарських підприємств в умовах ринку представлені в наукових публікаціях А. Алексєєвої, С. Бабенка, С. Виноградського, В. Вітвіцького, Ю. Губені, В. Денисова, С. Єрохіна, В. Зіновчука, М. Калінчика, П. Канінського, А. Касич, Ю. Коваленка, У. Когутенка, В. Копитка, П. Макаренка, О. Нехрист, С. Онисько, М. Очкаса, В. Петренка, С. Рамазанова, П. Саблука, Л. Сергєєвої, Д. Соколова, В. Стасюка та ін.

Проте результати досліджень не дають повної й комплексної уяви про рівні адаптації, про особливості процесів адаптації економічного механізму функціонування й підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Тому автором дисертації одним із варіантів подальших дій пропонуються конкретні підходи до розв'язання цієї ключової загальнодержавної проблеми економіки України. Від вирішення саме цієї проблеми залежить траєкторія подальшого руху економічного розвитку країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження виконана у відповідності з науковими програмами відділу підприємництва Національного наукового центру „Інститут аграрної економіки” УААН: 1. “Розробити методологічні й організаційно-економічні основи функціонування підприємницьких структур на основі кооперації й інтеграції агропромислового виробництва на 2001–2005 роки”, державний реєстраційний номер 0102U000257; у рамках даної теми визначено й обґрунтовано теоретико-методологічні основи адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку; 2. “Розробити теоретико-методологічні й організаційно-економічні основи кооперативних та інтеграційних відносин у системі агропромислового підприємництва на 2006–2010 роки”, державний реєстраційний номер 0106U006636; у рамках даної теми визначено й обґрунтовано шляхи вдосконалення адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств, розроблено модель діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних і методологічних положень адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку.

Реалізація мети дисертаційної роботи передбачала розв’язання комплексу взаємозалежних завдань:

- ◆ систематизувати теоретичні та методологічні підходи до вивчення сутності адаптації економічного механізму сільськогосподарських підприємств до умов трансформаційної економіки;
- ◆ розкрити механізм функціонування сільськогосподарських підприємств на прикладі кооперативів як підприємств корпоративного типу;
- ◆ обґрунтувати методологічні аспекти структурної трансформації аграрного сектору економіки;
- ◆ розкрити концептуальні позиції дослідження процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку;
- ◆ визначити основні складові адаптації економічного механізму функціонування суб'єктів господарювання;
- ◆ розглянути особливості державного регулювання становлення кооперативного середовища в аграрному секторі;
- ◆ використати засоби моделювання при діагностиці процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств;
- ◆ обґрунтувати застосування методів прогностичної оцінки в аналізі стимулювання кредитної, інвестиційної й інноваційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження обрано систему та рівні адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринкового господарювання в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні й методологічні підходи до адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання й комплексний підхід до аналізу соціально–економічних проблем діяльності сільськогосподарських підприємств; наукові праці вітчизняних і закордонних учених–економістів, присвячені теоретичним і практичним проблемам адаптації підприємств, організації й управління виробництвом, розвитку методів і форм господарювання.

У процесі виконання досліджень використано широкий перелік як загальнонаукових, так і спеціальних економічних методів, зокрема: *діалектичний метод пізнання й абстрактно–логічний* – при узагальненні теоретичних і методологічних положень адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку та формулюванні висновків; *історико–економічний метод* – при аналізі теорій еволюції й адаптації і результатів системної методології вивчення економічних явищ; *класифікаційно–аналітичний метод* – при розробці понятійного апарату адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку; *структурно–функціональний метод* – при дослідженні адаптації економічного механізму функціонування як структурно виділеної цілісної системи аграрних відносин, у якій кожний елемент має своє функціональне призначення; при узагальненні практики адаптації в трансформаційному періоді й визначенні економічних функцій держави у становленні кооперативного середовища в аграрному секторі економіки; *метод порівняльного аналізу* – при виявленні економічної ефективності сільськогосподарських підприємств; при оцінюванні фінансового стану сільськогосподарських підприємств; *статистичні методи* – при аналізі фінансово–кредитного стану сільськогосподарських підприємств; обробці даних банківського кредитування й оцінці кредитоспроможності підприємств як клієнтів; *економіко–математичні методи* – при розкритті ролі прогнозування, моделювання, планування й управління ризиком аграрного виробництва в системі діагностики адаптивного стану підприємства; при забезпеченні оптимальності відносин між банківською установою і сільськогосподарським підприємством та при вивченні механізмів ринкової взаємодії сільськогосподарських підприємств, зокрема: *метод ітерацій* – при оптимізації: собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських виробничих кооперативів, чистого прибутку сільськогосподарських підприємств; підприємств різних укладів у загальній кількості формувань і по капіталу (середньорічної вартості активів), прибуткових господарств у різних категоріях організаційно–правових формувань, рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції в різних категоріях господарств; вимог банків по кредитах, вкладених в економіку України, по видах кооперативів, економічної діяльності й по

організаційно–правових формах господарювання; *трендовий аналіз* – при побудові прогнозу на 2010 рік вимог банків по кредитах для суб'єктів господарювання, вкладених в економіку України, по цільових вкладах у поточну й інвестиційну діяльність і по строках вкладення; *імітаційне моделювання* – при оптимізації вимог банків по кредитах, вкладених в економіку України, по видах економічної діяльності й по видах кредитів (*метод Монте–Карло*); при виділенні відмінних особливостей стану сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як економічних агентів (*для кліткових сіток з опосередкованою взаємодією*); при створенні кібернетичної моделі процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до ринкових умов господарювання (*метод гібридизації*); *метод лінійного програмування* – при оптимізації собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських кооперативів; *метод прогновної оцінки* – при аналізі механізмів стимулювання кредитної, інвестиційної й інноваційної привабливості сільськогосподарських підприємств; *інституціональний підхід* – при виявленні особливостей соціально–економічної поведінки товаровиробників і причинно–наслідкових зв'язків у механізмах ринкової взаємодії сільськогосподарських підприємств; *монографічний метод* – при всебічному й глибокому вивченні організації виробництва й механізму адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку, при вивченні передового досвіду; *метод соціологічного опитування* – при вивченні результатів аграрних перетворень в оцінці сільськогосподарських товаровиробників (анкетування, інтерв'ю). Вивчалися літературні джерела, законодавчі й нормативно–правові акти, практичний досвід реалізації процесів адаптації в аграрному секторі. В основу дисертаційного дослідження покладено сучасну економічну теорію ринкових відносин, загальноекономічні принципи й методи комплексного системного підходу до аналізу закономірностей розвитку сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах.

Інформаційною базою дослідження були Закони України, Укази Президента України, акти Верховної Ради України, Накази Міністерства аграрної політики України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України і Департаменту статистики сільського господарства й навколишнього середовища, оперативна інформація Головного управління агропромислового розвитку при Сумській обласній державній адміністрації і районних управліннях агропромислового розвитку; дані бухгалтерської звітності сільськогосподарських підприємств; результати вибірових спостережень, проведених автором. Використано інформацію, яка зібрана автором під час особистого вивчення системи банківського кредитування клієнтів як в Україні, так і за кордоном, зокрема у Німеччині (серпень–грудень 1999 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному обґрунтуванні теоретичних і методологічних основ адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку.

Найбільш важливими науковими результатами, що визначають ступінь і характер новизни досліджень, є наступні:

вперше:

♦ визначено сутність адаптації сільськогосподарського підприємства з позицій мезо– і мікрорівнів економічної ієрархії як форми відображення підприємством та його структурами механізмів впливу ринкового середовища, що прагне встановити рівновагу у відносинах і зв'язках ринку. До форм відображення належать: пошук шляхів зниження собівартості й витрат; визначення резервів збільшення прибутку; оптимізація методів ціноутворення відповідно до мети функціонування, відносин банку і підприємства; збільшення конкурентних переваг; розвиток механізмів стимулювання інвестиційної привабливості; розширення комерційно–господарських зв'язків та інші економічні форми. До механізмів впливу ринкового середовища належать: зміна економічної кон'юнктури, ресурсно–сировинної, цінової, податкової, кредитно–фінансової й нормативно–правової ситуацій; послаблення впливу держави на вирішення проблем залучення інвестицій; розширення ринку збуту продукції; фінансова підтримка виробництва; розвиток ринку технологічних інновацій та інші економічні механізми;

♦ систематизовано й згруповано відомі визначення поняття „адаптація” в 4 групи визначень: 1) цільові (пристосування підприємства до умов ринку); 2) через головну ознаку (збереження підприємства в працездатному стані; витримування конкуренції в умовах ринку; зміна структурно–функціональної організації з метою виживання й ін.); 3) полісемантичні (синхронне й адекватне реагування системи управління підприємства на зміни середовища; коригування системи прийняття управлінських рішень і маркетингу; діяльність функціонування модельного господарства, що відповідає вимогам середовища); 4) комбіновані: цільове + головна ознака (пристосування підприємства до умов ринку й підтримка в працездатному стані та ін.), цільове + полісемантичне (пристосування й адекватне реагування підприємства в умовах самовиживання та ін.), цільове + головна ознака + полісемантичне (пристосування підприємства до умов ринку й оперативне реагування системи керування на зміни середовища з метою виживання та ін.), полісемантичне + головна ознака (форма відображення впливів середовища, яка намагається встановити рівновагу у відносинах і зв'язках ринку);

♦ розкрито інтегративну позицію щодо сутності адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції. Економічний механізм – це функціонально забезпечена й законодавчо закріплена інтегративна цілісність „положень, норм і правил ринкової гри” в умовах соціально–орієнтованої ринкової економіки (інституціональної структури еквівалентного обміну). Каркас організаційної структури адаптації становлять суб'єкти

господарювання (гравці), що застосовують ці „норми і правила”. Адаптація економічного механізму – це сукупність форм і методів виживання сільськогосподарських підприємств в умовах ринку, встановлення рівноваги у відносинах і зв'язках (фінансових, податкових, цінових, кредитних); складова економічної політики держави, що забезпечує економічне регулювання й економічну підтримку; підсистема економічного механізму держави, що визначає цілісність формування внутрішньогосподарського, господарського й ринкового механізмів функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах конкуренції;

♦ створено модель діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств на основі використання економіко–математичного моделювання (з визначенням ознак і типів класифікації моделі), спеціально створеної інформаційної системи забезпечення, нормативної шкали оцінки показників. Методичний підхід до прийняття рішень ґрунтується на виборі й комбінуванні варіантів стратегії забезпечення адаптації до умов конкуренції. Стратегії забезпечення адаптації орієнтовані на вирішення проблем розвитку економічного механізму функціонування підприємств шляхом оптимізації параметрів процесу адаптації. Параметри процесу адаптації задіяні у визначенні рівнів адаптації й розкритті індикаторів основних складових адаптації економічного механізму;

поглиблено і доповнено:

♦ концептуальні підходи до адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку, які мають такі основні відмінні особливості. Фундаментом адаптації економічного механізму є структурна трансформація аграрного сектору. Проблеми організації фундаменту адаптації економічного механізму криються не в ринковому механізмі. Методологічною основою дослідження адаптації економічного механізму є система принципів розвитку підприємницької діяльності в аграрному виробництві та пріоритетів аграрного сектору. Основними складовими адаптації економічного механізму є цінові пропорції в міжгалузевому обміні, фінансово–кредитні й податкові відносини. Одним із провідних напрямів адаптації організаційної структури економічного механізму є формування власника–товаровиробника. До закономірностей розвитку процесів адаптації економічного механізму належать цілісність, стабільність, оптимальність. Еквівалентність обміну дотримується як основний принцип адаптації економічного механізму функціонування;

♦ адаптивний підхід до управління, що співвідноситься з розробкою й реалізацією найбільш ефективних стратегій відображення підприємством і його сітковими структурами впливів середовища. До адаптаційних заходів у системі управління належать: забезпечення високої маневреності й гнучкості цілей стратегії розвитку підприємства за рахунок процесів активної й пасивної адаптації в управлінні підприємством; оптимізація рівня ризику ухвалення рішення,

маневрування ресурсами; забезпечення максимального зближення економічних інтересів адміністрації підприємства й працюючих; використання економіко–математичних моделей і методів у системі діагностики, що підвищують оперативність і ефективність прийнятих управлінських рішень та в ін.;

♦ функціональну залежність оптимізації відносин банку й сільськогосподарського підприємства, як складову діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування підприємств до конкуренції. Відносини між банком і клієнтом є адаптивними, якщо вони забезпечують максимальне зближення власних економічних інтересів. Кількість адаптивних відносин між банком і сільськогосподарським підприємством є оптимальною, якщо воно $\geq (2-3)$. Функціональна залежність оптимальної кількості відносин між банком і клієнтом дозволяє рекомендувати підприємству відносини з конкретним банком і спрогнозувати прибуток для підприємства в результаті таких відносин;

дістало подальший розвиток:

♦ урахування мікроекономічних факторів адаптації сільськогосподарських підприємств до умов конкуренції з параметрами адаптації й індикаторами оцінки рівня адаптації (низького, середнього, високого). До основних мікроекономічних факторів адаптації належать конкурентоспроможність підприємства й продукції, фінансово–кредитні, цінові, податкові, нормативно–правові, організаційно–виробничі, поведінкові, економічного стану й коопераційно–інтеграційні. Встановлення основних індикаторів стримування адаптації механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов конкуренції дозволяє розробляти адекватні шляхи вдосконалення процесів адаптації економічного механізму функціонування підприємств;

♦ обґрунтування застосування методів прогнозової оцінки в аналізі стимулювання кредитної, інвестиційної й інноваційної привабливості сільськогосподарських підприємств. Формалізація очікуваної вартості інвестиції, її дисперсії й імовірнісного розподілу дає змогу мати точну оцінку очікуваного доходу від реалізації підприємством інвестиційного проекту. Функціональна залежність адаптивного стану підприємства дозволяє аналізувати стратегію розвитку процесів адаптації з позиції інноваційних і імітаційних взаємодій підприємства;

♦ класифікація властивостей сільськогосподарських підприємств як економічних агентів. Основними властивостями сільськогосподарських підприємств як економічних агентів виділені “нормованість” (реагування системи управління підприємства на впливи ринкового середовища), “адаптованість” (зміна поведінки підприємства в умовах ринку без зміни організації внутрішнього середовища), “адаптивність” (структурно–функціональні зміни в організації підприємства), “стабільність адаптивна” (збереження підприємства в працездатному стані).

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку, висновки й рекомендації використовуються у практичній діяльності Головним управлінням агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 05–07/1423 від 29.12.2006 р.). Результати дослідження механізму адаптивного менеджменту і маркетингу сільськогосподарських підприємств використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Липоводолинської райдержадміністрації (довідка № 195 від 27.12.2005 р.) Сумської області. Результати дослідження діагностики адаптивного стану сільськогосподарських підприємств використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Сумської райдержадміністрації (довідка № 289 від 30.12.2005 р.) Сумської області. Результати дослідження механізмів оподаткування і ціноутворення в період адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Глухівської райдержадміністрації (довідка № 275 від 19.09.2006 р.) Сумської області. Результати дослідження фінансово-кредитного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств у процесі адаптації до конкурентного середовища використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Краснопільської райдержадміністрації (довідка № 173 від 12.01.2007 р.) Сумської області. Результати дослідження організації виробництва сільськогосподарської продукції в процесі адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Буринської райдержадміністрації (довідка № 23 від 10.01.2007 р.) Сумської області. Результати дослідження адаптивних відносин між банком і сільськогосподарським підприємством використовуються у практичній діяльності районним управлінням агропромислового розвитку Роменської райдержадміністрації (довідка № 28 від 15.01.2007 р.) Сумської області. Впровадження результатів дисертаційного дослідження здійснювалося автором у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету (довідка № 27 від 11.01.2007 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до дослідження проблем адаптації сільськогосподарських підприємств і напрямів удосконалення економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Наукові результати, висновки й пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. Обсяг особисто проведених досліджень у роботах, опублікованих у співавторстві, зазначений в списку опублікованих робіт.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні й методологічні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися автором на 32 наукових конференціях, зокрема, на: II Всеукраїнській науково–практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 14–15 вересня 1999 р.); II Загальнонаціональній науково–практичній конференції “Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування” (м. Суми, 25–27 травня 2000 р.); III Всеукраїнській науково–практичній конференції “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 15–17 жовтня 2000 р.); Міжнародній науково–практичній конференції „Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі” (м. Чернівці, 26–27 жовтня 2000 р.); Всеукраїнській науково–практичній конференції "Психолого–педагогічні проблеми підвищення якості підготовки кадрів у вузі: стан, проблеми, перспективи" (м. Чернівці, 25 листопада 2003 р.); III Міжнародній науково–практичній конференції “Стратегія й тактика розвитку виробничо–господарських систем” (м. Гомель, 27–28 листопада 2003 р.); VII Міжнародній науково–практичній конференції „Наука і освіта–2004” (м. Дніпропетровськ, 10–25 лютого 2004 р.); Міжнародній науково–практичній конференції „Формування конкурентоздатності підприємств АПК в умовах ринкової трансформації економіки” (м. Полтава, 2–4 червня 2004 р.); III Міжнародній науково–практичній конференції „Динаміка наукових досліджень–2004” (м. Дніпропетровськ, 21–30 червня 2004 р.); Всеукраїнській науково–практичній конференції „Актуальні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні” (м. Полтава, 29–30 вересня 2004 р.); Регіональній науково–методичній конференції „Формування стратегії конкурентоспроможності освіти в регіоні” (м. Жовті Води, 8–9 жовтня 2004 р.); V Всеукраїнській науково–практичній конференції „Фінансово–економічні проблеми розвитку регіонів України” (м. Дніпропетровськ, 26 жовтня 2004 р.); I Міжнародній науково–практичній конференції „Науковий потенціал світу–2004” (м. Дніпропетровськ, 1–15 листопада 2004 р.); II Міжнародній науково–практичній конференції „Сучасні тенденції в розвитку банківської системи” (м. Дніпропетровськ, 7–8 грудня 2004 р.); VIII Міжнародній науково–практичній конференції „Наука і освіта–2005” (м. Дніпропетровськ, 7–21 лютого 2005 р.); Міжнародній науково–практичній конференції „Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти” (м. Запоріжжя, 20 квітня 2005 р.); Міжнародній науково–практичній конференції „Дні науки–2005” (м. Дніпропетровськ, 15–27 квітня 2005 р.); IV Міжнародній науково–практичній конференції „Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої агропромислової продукції” (м. Суми, 24–27 травня 2005 р.); IV Міжнародній науково–практичній конференції „Динаміка наукових досліджень–2005” (м. Дніпропетровськ, 20–30 червня 2005 р.); Of International scientifically–practical conference “The science: theory and practice” (Praha–Dnepropetrovsk–Belgorod, July 20th – august 5th 2005 r.); II Міжнародній науково–практичній конференції „Проблеми Європейської інтеграції й транскордонного співробітництва” (м. Луцьк,

29–30 вересня 2005 р.); II Міжнародній науково–практичній конференції „Науковий потенціал світу–2005” (м. Дніпропетровськ, 19–30 вересня 2005 р.); II International scientifically–practical conference „Perspektivni novinky vedy a technici–2005” (Praha–Dnepropetrovsk, 21–29 listopadu 2005 r.); II Międzynarodowej naukowe–praktycznej konferencji “Wykształcenie I nauka bez granic–2005” (Przemysl–Praha, 19–27 grudnia 2005 r.); II Міжнародній науково–практичній конференції „Дні науки–2006” (м. Дніпропетровськ, 17–28 квітня 2006 р.); V Міжнародній науково–практичній конференції „Динаміка наукових досліджень–2006” (м. Дніпропетровськ, 17–28 липня 2006 р.); I Міжнародній науково–практичній конференції „Наука: теорія та практика–2006” (м. Дніпропетровськ, 21–31 серпня 2006 р.); I Міжнародній науково–практичній конференції „Передові наукові розробки–2006” (м. Дніпропетровськ, 1–15 вересня 2006 р.); III Міжнародній науково–практичній конференції „Науковий потенціал світу–2006” (м. Дніпропетровськ, 18–29 вересня 2006 р.); V Міжнародній науковій конференції „Наука и образование–2007” (м. Дніпропетровськ, 3–15 січня 2007 р.); II Міжнародній науковій конференції „Современные научные достижения–2007” (м. Дніпропетровськ, 1–14 лютого 2007 р.); II Міжнародній науковій конференції „Стратегические вопросы мировой науки–2007” (м. Дніпропетровськ, 15–28 лютого 2007 р.); Міжнародній науково–практичній конференції „Аграрний форум–2007” (м. Суми, 4–6 квітня 2007 р.); II Міжнародній науковій конференції „Научный прогресс на рубеже тысячелетий–2007” (м. Дніпропетровськ, 1–15 червня 2007 р.) та ін. Тези виступів і доповідей опубліковані.

Публікації. Основні положення, ідеї й результати дисертаційного дослідження опубліковані в 77 наукових працях, у тому числі в монографії (28,1 умовних друкованих аркушів), 44 статтях у журналах і збірниках наукових праць фахових видань, 32 матеріалах і тезах конференцій. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, що належить особисто автору, становить 51,89 умовних друкованих аркушів.

Обсяг та структура роботи. Дисертація викладена на 413 сторінках комп'ютерного тексту, складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел налічує 379 найменувань. Робота містить 12 таблиць, 81 рисунок і 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі – „Теоретичні і методологічні основи адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку” розглядаються теоретичні засади адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку; сутність, рівень, місце і роль адаптації підприємств до конкуренції; концептуальні підходи до розвитку процесів адаптації; роль

функціонування корпоративних форм господарювання в процесі адаптації та ін. Саме ці питання превалюють як проблемні, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів до їх вирішення.

Обґрунтовано, що адаптація економічного механізму – це системна економічна категорія, яка виявляє оптимальність інституційних позицій в ринковому середовищі й зумовлена системністю господарського механізму. В умовах ринкового господарювання дореформені методи регулювання абсолютно неприйнятні. Дія елементів ринкового механізму й ринкових відносин поки що не забезпечує особливих позитивних результатів, але їх необхідно враховувати в системі економічного регулювання.

Ринковий, господарський, внутрішньогосподарський і економічний механізми регулювання є основними механізмами відтворення, взаємодоповнюючими один одного в спірально-видній залежності. Найбільш значимою складовою економічної політики держави є економічний механізм як сукупність важелів, форм і методів соціально-економічної гармонізації сільського господарства за допомогою цінової, фінансово-кредитної, інвестиційної, бюджетної, податкової, інноваційної й інформаційної систем державної підтримки. Сільськогосподарське виробництво буде конкурентоспроможним тільки при взаємоузгодженості й інтегративності завдань і цілей господарського, внутрішньогосподарського й економічного механізмів, вимог ринкового механізму і одночасної розмежованості функціональних обов'язків. Цілісність і оперативність відіграють роль основних методологічних умов стратегічного й тактичного нормативно-правового забезпечення економічного механізму. Основою функціонування економічного механізму є правові законодавчі акти. Завдання економічної політики досягаються органами державного управління засобами контролю, системного моніторингу, протекціонізму, соціально-економічної й інституціональної підтримки. Конкурентоспроможність, попит і пропозиція є основним регулятором функціонування підприємств.

Адаптація економічного механізму функціонування визначає, які „принципи, норми й правила гри” ринкової економіки більш ефективні для підприємства. Правила гри співвідносяться з інституціональною структурою обміну або економічним механізмом. Суб'єкти господарювання використовують ці правила як гравці. Правила закріплюються нормативно-законодавчою базою, що створює мотиваційний механізм відповідності реальних дій правилам. Діагностика адаптивного стану сільськогосподарського підприємства є повноцінною тільки з урахуванням забезпечення основних критеріїв механізму адаптації, адекватних формам, видам, факторам, параметрам, індикаторам і складовим адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції.

У дисертації обґрунтовано, що трансформаційні перетворення сільськогосподарських підприємств активізують використання коопераційно-інтеграційних факторів адаптації, факторів конкурентоспроможності, системоутворюючих критеріїв забезпечення концентрації й

спеціалізації. Тому конкретні особливості механізму функціонування сільськогосподарських підприємств розкриті на прикладі механізму функціонування сільськогосподарських кооперативів, які розширюють своїми перевагами конкурентну нішу сільськогосподарських підприємств у процесі адаптації до умов ринку; підвищують рівень життєдіяльності на селі; задовольняють соціально–економічні потреби своїх членів на основі демократичного контролю, взаємодопомоги й соціальної справедливості; розвивають інфраструктуру аграрного ринку. Дотримання міжнародних принципів кооперації є регулятором відносин з приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання.

Створенню „ринкового клімату” для розвитку адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції сприяє функціонування акціонерних товариств, орієнтованих на інвесторів, і сільськогосподарських кооперативів, орієнтованих на клієнтів–власників. Одними з основних умов нарощування обсягів ринкової капіталізації є розширення організованої торгівлі акціями підприємств й підвищення ефективності дивідендної політики.

Сільськогосподарські підприємства виживають завдяки засобам і методам управління, яке іноді не враховує економічні інтереси власника–товаровиробника. Процеси відтворення основного капіталу, інновацій і знань порушені. Обсяги відтворення трудових ресурсів скорочуються. Діюча система „влада–власність” активізувала деіндустріалізацію процесу виробництва. Методологія розвитку механізму функціонування підприємств зобов'язана реалізовувати концепцію безперервного поновлення виробничого процесу й виробничих відносин. Дані аналізу соціологічного дослідження результатів аграрних перетворень констатують факти відношення до адаптації чверті з обстежених як до процесів витримування конкуренції й виживання в умовах ринку, а третини товаровиробників як до пристосування в мінливих умовах.

У другому розділі – **„Методологічні аспекти структурної трансформації аграрного сектору економіки”** обґрунтовано використання системного підходу в методології дослідження структурної трансформації; визначено методологічні основи структуризації АПК; систематизовано й обґрунтовано фактори адаптації підприємств до конкуренції й методи діагностики адаптивних процесів.

Високий рівень адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку гарантує національну економічну й продовольчу безпеку. Впровадження структурних змін у механізм функціонування підприємств орієнтовано на вирішення проблем адаптації до інституціональної нестабільності. У ситуаціях взаємодії із середовищем стан сільськогосподарського підприємства як економічної системи характеризується відкритістю й нелінійністю. Збалансований стан системи при несприятливих змінах ринкової кон'юнктури означає приведення її до адекватного рівня адаптації економічного механізму. В

процесі дослідження встановлено, що основними характерологічними особливостями адаптивного стану підприємства є ситуаційна стабільність, біфуркаційність, нелінійність системи, організованість (рис. 1). Визначено й обґрунтовано, що адаптації сільськогосподарського виробництва сприяє оптимізація концентрації відтворювальних, функціональних, територіальних, галузевих, соціально–економічних і організаційно–управлінських структур.

Результатами аналізу особливостей економічної ситуації в країні в період 1990–2004 рр. підтверджений висновок про те, що потреба подолання соціально–економічної кризи зумовлює розвиток процесів адаптації економічного механізму функціонування підприємств до умов ринку, підвищення ефективності господарської діяльності. З урахуванням тісної залежності конкурентоспроможності підприємства від макроекономічних факторів

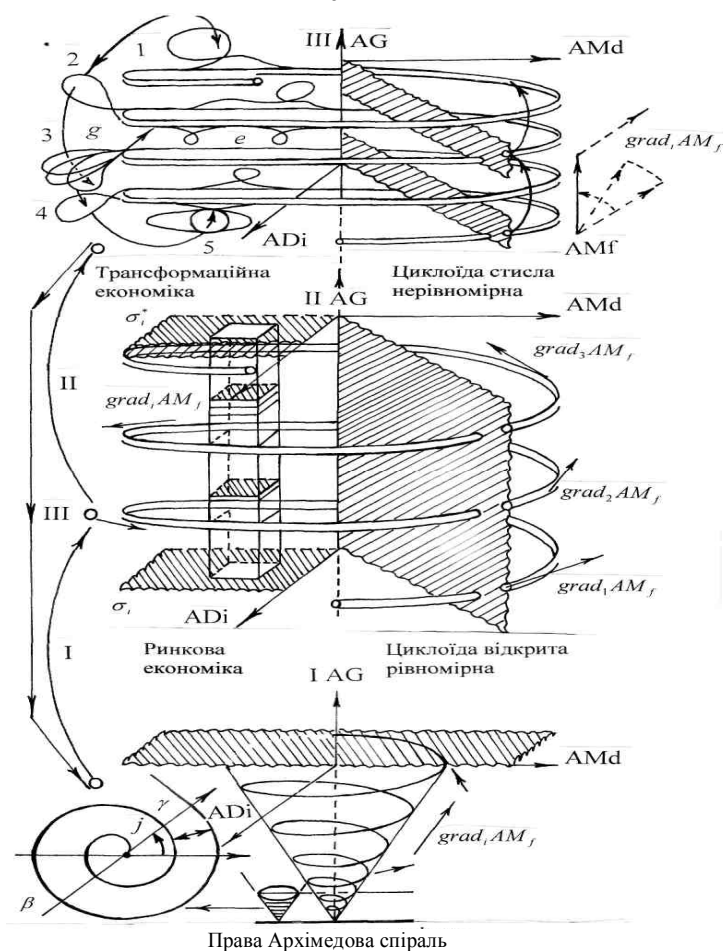

Рис. 1. Вихрова модель економічного зростання

Умовні позначення: 1,...,5 – особливості адаптивного стану підприємства; grad – градієнт розвитку процесів адаптації; g – біфуркаційність (зміна рівноважного стану на хаотоподібне або впорядковане; стрибкоподібні зміни економічного стану підприємства); e – аттракторність (стійкий стан динамічної системи при ситуаційній неоптимальній поведінці підприємства; система відштовхування або притягання); AD – адаптацію-діагноз (визначення стану функціональних структур підприємства, його механізмів і форм функціонування); AMd – адаптацію-модифікація (зміна функціональних структур діючого підприємства); AG – адаптацію-конструкт (створення принципово нових економічно ефективних функціональних структур); AM – адаптацію-морфоз (удосконалення принципово нових економічно ефективних функціональних структур).

адаптації визначено й обґрунтовано мікроекономічні фактори адаптації (кредитні, економічний стан, організаційно–виробничі, поведінкові, цінові, фінансові, коопераційно – інтеграційні, податкові, конкурентоспроможності продукції й підприємства), що дало можливість систематизувати основні параметри адаптації (з урахуванням індикаторів, що оцінюють рівень адаптації до умов ринку) і основні складові діагностики адаптивного стану (адаптивне планування, прогнозування, моделювання, управління ризиком сільськогосподарського виробництва).

Система діагностики адаптивних процесів є складовою частиною механізму виживання сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Апробовано модель ринкової адаптації на прикладі конкретних підприємств регіону. Використання моделі ринкової адаптації враховується у розробленій системі діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку.

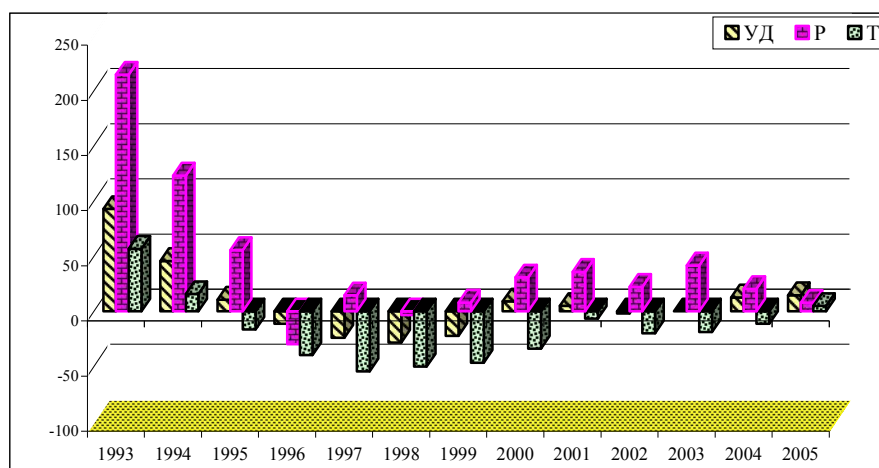
У третьому розділі – **„Основні складові адаптації економічного механізму функціонування суб’єктів господарювання”** розглянуто особливості фінансово–кредитного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств, механізму оподаткування; параметри адаптації й умови забезпечення конкурентоспроможності з позицій організації виробництва сільськогосподарської продукції, особливості адаптивного підходу в системі управління сільськогосподарського підприємства.

Збереження прибутковості, забезпечення плато–, кредито– і конкурентоспроможності, адаптованості й продовольчої безпеки є основною стратегічною метою фінансової державної підтримки сільського господарства. З огляду на особливості складових фінансово–кредитної системи, встановлено, що тенденційні прояви конкурентоспроможного стану підприємства синхронні динамічним змінам рівня адаптації економічного механізму функціонування в середовищі. Динаміка основних показників діяльності підприємств констатує факт їхньої невисокої рентабельності в умовах трансформацій (табл. 1 і рис. 2). Постійне погіршення фінансового стану й хронічний дефіцит оборотних коштів є наслідком відсутності вільного доступу до ресурсів і, насамперед, фінансово–кредитних. Обґрунтовано, що без оптимізації фінансово–кредитної політики підприємства сільського господарства не зможуть оперативно адаптуватися до умов ринкового господарювання. Результати аналізу ефективності використання фінансових ресурсів на прикладі конкретних підприємств регіону підтверджують висновок про те, що зниження собівартості виробництва сільськогосподарської продукції й використання резервів збільшення прибутку найбільш адекватно пошуку шляхів удосконалення системи адаптації.

Загальні показники діяльності сільськогосподарських підприємств України

Показники	1991	2002	2003	2004	2005	F
Індекс валової продукції (до попереднього року, %)	86,8	101,2	89,0	119,7	99,9	+13,1
Індекс цін на продукцію (до попереднього року, %)	1,9 раз	87,4	120,6	105,7	108,1	+81,9
Загальна площа с.-г. угідь, тис. га	41973,4	41800,4	41788,5	41763,8	41722,2	-0,59
Рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції, %						F*
Зерно	166,2	19,3	45,8	20,1	3,1	-163,1
Насіння соняшнику	307,6	77,9	64,3	45,2	24,3	-283,3
Цукрові буряки (фабричні)	59,9	-8,6	6,2	-0,8	4,8	-55,1
Картопля	150,4	24,2	33,5	-0,7	17,8	-132,6
Овочі відкритого ґрунту	60,3	8,9	30,9	-5,0	16,1	-44,2
М'ясо ВРХ	43,9	-40,5	-44,3	-33,8	-25,0	-68,9
М'ясо свиней	36,0	-16,9	-33,0	-14,4	14,9	-21,1
М'ясо овець та кіз	29,3	-26,7	-37,8	-44,3	-32,1	-61,4
М'ясо птиці	2,6	-1,1	11,0	3,8	24,9	+22,3
Молоко	21,7	-13,8	9,9	-0,4	12,2	-9,5
Яйця	47,1	14,6	18,5	15,2	23,5	-23,6

Умовні позначення: F – темп приросту в 2005 р. порівняно з 1991 р.; F* – темп росту в 2005 р. порівняно з 1991 р.

UD – уся діяльність; P – рослинництво; T – тваринництво
Рис. 2. Рентабельність сільськогосподарських підприємств, %

У цілому низька інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств зумовлена виробничим ризиком і ризиком неповернення кредитних ресурсів. Реалізація процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств із позицій забезпечення кредитоспроможності спрямована на удосконалення кредитної інфраструктури; механізму кредитних операцій; інформаційного забезпечення; форм небанківського кредитозабезпечення; гарантованого повернення кредитів та ін.

Податкова система орієнтована на створення ринкових інститутів економічної системи. Однак виявлено причини, що стримують адаптацію економічного механізму функціонування підприємств до умов ринку: нестабільність податкового середовища і безсистемні зміни податкового законодавства. Через фіскальні тенденційні закономірності система оподаткування гальмує ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва.

Стримують адаптацію економічного механізму такі чинники, як невиконання ціноутворюючої функції інститутами інфраструктури аграрного ринку; відсутність ефективних державних програм щодо стабілізації цін і систем інформаційного забезпечення; диспаритет цін на промислову й сільськогосподарську продукцію; асинхронність сезонних цінових коливань; збільшення цін на споживання матеріальних ресурсів; непрозорість схем реалізації сільськогосподарської продукції; монополія переробних підприємств; оборот коштів у тіньових структурах та ін. Аналіз сезонних коливань цін реалізації й формування грошових доходів констатує факт неузгодженості динаміки пропозиції і попиту, виробництва продукції та її реалізації з функціонуючим механізмом ціноутворення. Це підтверджує невизначеність регуляторної державної політики в питаннях виробництва сільськогосподарської продукції. Вплив цінового фактору на зміну обсягу прибутку від реалізації й рентабельності обґрунтовано конкретними розрахунками на прикладі діючих підприємств регіону.

Нехтування параметрів адаптації організації виробництва сільськогосподарської продукції є однією з основних причин непристосованості економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку. Правильний вибір параметрів адаптації (організаційно–економічний устрій підприємства; наявність резервів збільшення прибутку; оснащеність і використання основних засобів і землі; рівень спеціалізації; ступінь концентрації виробництва й розмір підприємства; функціонування внутрішньогосподарського транспорту; ремонт і технічне обслуговування; агрохімічне обслуговування; зберігання, обробка й переробка продукції; канали реалізації продукції) підтверджений особливостями дескриптивної моделі організації виробництва адаптованого підприємства.

Організаційно–управлінські параметри конкурентоспроможності підприємства дозволяють визначати дієвість систем прийняття управлінських рішень щодо забезпечення конкурентних переваг, адаптивного менеджменту, нарощувати адаптаційний статус підприємств. Апробовані й

модифіковані модель оцінки якості функціонування організаційно–економічної системи адаптації підприємства й модель закінченої конфігурації ринку з недосконалою конкуренцією на прикладі конкретних підприємств регіону.

У четвертому розділі – **„Особливості державного регулювання становлення кооперативного середовища в аграрному секторі”** обґрунтовуються основні положення державного регулювання адаптивних процесів функціонування сільськогосподарських кооперативів, економіко–правових відносин кооперативних формувань, роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в інфраструктурі аграрного ринку, а також особливості інтеграції сільськогосподарських підприємств у процесі їх адаптації.

Ефективному функціонуванню сільськогосподарських підприємств у процесі адаптації сприяє розвиток конкурентно–коопераційних взаємодій. У процесі дослідження визначено, що в Україні економіко–правові відносини між державою й сільськогосподарськими кооперативами не адекватні умовам розвитку ринкових відносин. Характерологічні особливості процесів адаптації сільськогосподарських підприємств визначаються заходами державного регулювання. Держава самоусунулася від необхідності підтримки товаровиробників. Обґрунтовано, що реформування сільськогосподарських кооперативів означає скорочення завдань механізму адаптації підприємств, а не їхнє вирішення; зниження конкурентоспроможності ринкового середовища, що формується; звуження варіації конкурентних переваг підприємств в умовах трансформаційної нестабільності. Активізація функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів забезпечує захист соціально–економічних інтересів товаровиробників, ліквідацію потреби в посередницьких послугах, економію трансакційних видатків і ін.

Прояви адаптаційного потенціалу державними підприємствами, приватними сільськогосподарськими підприємствами і фермерськими господарствами підтверджується аналізом моніторингових досліджень. Вагомими індикаторами ефективності функціонування продовжують залишатися обсяги виробництва продукції, спеціалізація виробництва й розміри землекористування. Динаміка прибутку й рентабельності сільськогосподарських підприємств визначається обсягами реалізації продукції, собівартістю й коливаннями реалізаційних цін.

Підґрунтям розвитку адаптації економічного механізму функціонування, розширення ємності ринкової ніші, збереження економічної стабільності, нарощування ринкової капіталізації, забезпечення спеціалізованих послуг і виживання в умовах ринку є кластери. Кластери беруть участь в адаптаційному полі взаємодій і не залежать від механізмів державного втручання. Основні складові кластерів (системи інновацій і партнерської взаємодії) вплетені в цінові, кредитні, фінансові й організаційно–управлінські механізми взаємодії (складові адаптації економічного механізму).

У п'ятому розділі – **„Шляхи вдосконалення адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку”** розглянуто результати діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції, обґрунтовано відносини між банком і сільськогосподарським підприємством та класифікацію властивостей сільськогосподарських підприємств як економічних агентів. Обґрунтовано використання методів прогнозової оцінки в аналізі стимулювання кредитної, інвестиційної й інноваційної привабливості сільськогосподарських підприємств і моделювання механізмів ринкової взаємодії сільськогосподарських підприємств у процесі адаптації до конкуренції.

Обґрунтовано, що оцінка рівня адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринкового господарювання по суті є інтегральною оцінкою наступних параметрів адаптації: конкурентоспроможності продукції (якість продукції й ціна її реалізації), цінових (оптимальність механізму ціноутворення), фінансово–кредитних (кредитоспроможність, платоспроможність, фінансова стабільність і ділова активність підприємства; економічна результативність функціонування), конкурентоспроможності підприємства (організаційно–економічні, технічні, управлінські параметри), податкових (оптимальність податкового планування; ефективність податкової політики), економічного стану, коопераційно–інтеграційних (оптимальність конкурентно–коопераційних відносин), організаційно–виробничих (ступінь концентрації виробництва; рівень спеціалізації; оптимальність використання основних засобів і землі; прозорість каналів реалізації та ін.).

Основні результати моделювання представлені в табл. 2 і рис. 3–5. Розроблена й використана систематика мікроекономічних параметрів адаптації адекватна встановленим основним складовим адаптації економічного механізму функціонування підприємств до конкуренції. Оптимізація параметрів адаптації дозволила активізувати розвиток адаптивного економічного механізму функціонування конкретних підприємств. Вибір і комбінування різних варіантів стратегії забезпечення адаптації визначили суть методичного підходу в прийнятті управлінських рішень. Відносини банку й підприємства є адаптивними тільки у випадку максимального зближення їх власних економічних інтересів.

**Результати діагностики процесів адаптації економічного механізму
функціонування сільськогосподарських підприємств (2003–2006 рр.)**

№	Підприємства	F1.1	F1.2	F2.1	F2.2	F3.1
1	2	3	4	5	6	7
1	ПСП АФ „Іскра”	-0,0006	-0,2080	159,63	130,252	0,0009
2	ПСП „Червонослобід”	0,0489	-0,2161	31,331	24,9927	-0,0037
3	ПСП „В. Вистороп”	-0,0032	-0,2250	166,37	134,625	0,0055
4	ПСП „Посульський”	0,0005	-0,1890	224,09	183,744	-0,0009
5	ПСП „Жовтневе”	-0,0001	-0,1971	239,75	199,652	0,0008
6	ПСП „Весна”	-0,0057	-0,2404	137,94	110,179	0,0035
7	ПСП „АФ Маково”	0,0013	–	139,16	–	-0,0043
8	ТОВ „Степанівське”	0,0489	-0,2151	22,087	17,6189	-0,0024
9	ТОВ „Прогрес”	-0,0525	-0,2262	25,067	20,0260	0,0033
10	ТОВ „Мрія”	-0,0726	-0,2342	22,318	17,8296	0,0042
11	ТОВ „Кіровське”	-0,0627	-0,2282	25,768	20,5858	0,0035
12	ТОВ „Вітчизна”	-0,0149	-0,2355	192,61	154,482	0,0012
13	ТОВ „АФ Обрій”	-0,0008	-0,1875	179,75	153,184	0,0003
14	ТОВ „АФ ЛАН”	-0,0477	-0,1921	30,710	26,1702	0,0157
15	ТОВ „Агро контракт”	-0,0007	-0,2301	200,38	160,052	0,0005
16	ТОВ „Гарант”	-0,0168	-0,2413	174,89	139,695	0,0027
17	ТОВ „Дружба”	-0,0173	-0,2502	200,33	160,010	0,0030
18	ТОВ „АФ Шпилі”	-0,0464	-0,2214	23,811	19,0184	0,0073
19	ЗАТ „Світанок”	0,0121	-0,2272	43,965	34,2595	-0,0022
20	ЗАТ „Вільшана”	0,0196	-0,1780	37,462	30,7173	-0,0039
21	ЗАТ „Недригайлівське”	0,0185	-0,1812	37,381	30,6501	-0,0029
22	ЗАТ „Колос”	-0,0457	-0,2304	24,715	19,7409	0,0065
23	ЗАТ „Нива”	-0,0657	-0,2504	27,083	21,6322	0,0049
24	СВК „Синівка”	0,0001	-0,2146	171,24	133,442	-0,0002
25	СВК „Бєсєво”	0,0001	-0,2253	171,63	133,743	-0,0002
26	СВК „Підставки”	0,0571	-0,2332	37,554	29,2638	-0,0092
27	СВК „ім. Шевченка”	0,0121	-0,2172	74,08	57,7309	-0,0072
28	СВК „Московське”	0,0621	–	52,863	–	-0,0087
29	СВК „Кочерезький”	0,0228	-0,2131	114,44	90,3876	-0,0095
30	СВК „Богатир”	0,0476	-0,2351	90,258	71,5134	-0,0070
31	СВК „Правда”	0,0567	-0,2170	31,387	24,8685	-0,0010
32	СВК „Прогрес”	0,0167	-0,2260	33,475	26,5235	-0,0021
33	СВК „ім. Браташа”	0,0145	-0,2130	131,81	104,439	-0,0019
34	СВК „Зоря”	0,0143	-0,2235	84,431	66,8968	-0,0021
35	СВК „АФ 1 Травня”	-0,0007	-0,2301	173,38	138,484	0,0005
36	СВК „Миколаївське”	-0,0145	-0,2202	141,77	113,239	0,0052
37	СВК „Шанс”	-0,0357	-0,2504	71,486	57,0979	0,0049

Умовні позначення: F1.1 (зерно), F1.2 (бурак) – функція рівноважного стану сільськогосподарського підприємства в умовах ринку; F2.1 (зерно), F2.2 (бурак) – функція попиту на продукцію при рівноважному стані сільськогосподарського підприємства; F3.1 (зерно) – функція виживання сільськогосподарського підприємства.

№	F3.2	F4.1	F4.2	F5	F6	F7	F8
1	8	9	10	11	12	13	14
1	0,1711	5917,9	5440,3	середній	В	високий	(2–3)
2	0,1753	997,28	947,13	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
3	0,1790	6270,9	6060,0	середній	С	вище середнього	5
4	0,1622	8228,5	7564,6	високий	А	дуже високий	1
5	0,1660	1167,8	8354,1	високий	А	дуже високий	1
6	0,1864	6008,4	5740,8	високий	С	вище середнього	3
7	–	5773,2	5535,0	високий	С	вище середнього	3
8	0,1689	716,48	700,75	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
9	0,1639	864,98	829,95	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
10	0,1537	764,87	746,28	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
11	0,1774	880,60	829,98	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
12	0,1840	6822,8	7069,1	середній	С	вище середнього	5
13	0,1536	6925,2	6367,1	вище середнього	В	високий	2
14	0,1663	1044,2	1021,1	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
15	0,1864	7468,9	6866,3	вище середнього	В	високий	2
16	0,1763	6503,7	6488,3	середній	С	вище середнього	5
17	0,1508	7530,3	7512,2	нижче середнього	С	вище середнього	(5–6)
18	0,1635	787,39	752,95	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
19	0,1801	1449,6	1424,0	середній	Д	нижче середнього	9
20	0,1622	1217,9	1201,7	середній	Д	нижче середнього	9
21	0,1392	1209,5	1195,2	середній	Д	нижче середнього	9
22	0,1864	852,12	831,77	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
23	0,1738	913,18	814,13	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
24	0,1801	5383,7	5349,6	високий	В	високий	1
25	0,1623	5425,8	5361,4	високий	В	високий	1
26	0,1734	1326,5	1213,5	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
27	0,1203	2290,2	2251,7	середній	Д	нижче середнього	9
28	–	1782,4	1710,6	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
29	0,1735	3975,6	3779,6	високий	С	вище середнього	3
30	0,1748	2795,8	2599,1	середній	С	середній	7
31	0,1635	1077,8	1038,1	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
32	0,1623	1205,8	1085,8	<i>низький</i>	Е	<i>низький</i>	13
33	0,1736	4422,7	4335,6	середній	С	середній	7
34	0,1653	2438,1	2306,4	середній	С	середній	7
35	0,1864	5703,5	5616,3	високий	А	дуже високий	1
36	0,1736	4970,3	4816,5	високий	С	вище середнього	3
37	0,1627	2108,2	2085,3	нижче середнього	Д	нижче середнього	10

Умовні позначення: F3.2 (буряк) – функція виживання сільськогосподарського підприємства; F4.1, F4.2 – функції динаміки доходу сільськогосподарського підприємства в процесі адаптації; F5 – рівень прояву конкурентно-коопераційного потенціалу взаємодій; F6 – рівень якості функціонування ОЕСАП; F7 – рівень адаптації економічного механізму функціонування; F8 – рейтингове місце підприємства в середовищі функціонування; А – абсолютний рівень відповідності; В – високий рівень відповідності; С – середній рівень відповідності; Д – низький рівень відповідності; Е – повна невідповідність.

Вживання сільськогосподарських підприємств в жорстких ринкових умовах забезпечується створенням конкурентного середовища в інноваційній, інвестиційній і підприємницькій сферах. Конкуренція – це основний стимулятор кредитної, інвестиційної та інноваційної активності. Підвищенню інноваційно–інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств сприяє також розв’язання завдань активізації реформування земельних відносин; створення ринкової системи матеріально–технічного забезпечення; відновлення основних фондів; активізації відтворювальних механізмів інвестування; розвитку ринкової інфраструктури сільськогосподарського виробництва та ін.

Встановлено, що дослідження взаємодій адаптаційних механізмів з державою й умовами ринку за допомогою методу „кліткових сіток з опосередкованою взаємодією” дозволяє визначити рефлексивність, нормованість, адаптованість, адаптивність, стійкість і мінливість адаптивні, модифікаційність, конструктивність і морфозність як основні властивості сільськогосподарських підприємств, що доповнюють оптимальність вибору активної (пасивної) форми адаптації по зовнішньому (внутрішньому) напрямку аналізу механізму ринкових відносин і взаємодій.

ВИСНОВКИ

1. Трансформаційні перетворення вітчизняної економіки зорієнтовано на розвиток відкритої ринкової системи. Суб'єкти господарювання змушені адаптуватися до умов ринкового господарювання. Тому дослідження адаптації як системної економічної категорії в умовах інституціональної нестабільності має особливу актуальність. У процесі дослідження встановлено, що з позицій мезо– і мікрорівнів економічної ієрархії адаптація сільськогосподарських підприємств є формою відображення підприємством і його структурами механізмів впливу ринкового середовища, що прагне встановити рівновагу у відносинах і зв'язках ринку. До механізмів впливу ринкового середовища відносяться зміни кредитної, цінової, фінансової, ресурсно–сировинної, податкової ситуацій, економічної кон'юнктури; послаблення коопераційно–конкурентних переваг підприємства й впливу держави на вирішення проблем фінансування сільськогосподарського виробництва, розвиток ринку технологічних інновацій; розширення ємності ринкової ніші підприємств; втрата адаптаційного статусу та ін. До форм відображення належать нарощування ринкової капіталізації; розширення комерційних відносин; пошук нових ринків збуту, шляхів зниження витрат і собівартості виробництва; розвиток механізмів стимулювання інвестиційної привабливості; оптимізація відносин банку й підприємства, методів ціноутворення; нарощування адаптаційного потенціалу відповідно до мети функціонування та ін. Підприємства використовують напрями зовнішньої (внутрішньої) адаптації, активну (пасивну)

форми відображення впливів середовища. Теоретико–методологічні позиції адаптації механізму функціонування підприємств до умов ринку й визначення поняття “адаптація” автором систематизуються й групуються.

2. Реалізовані організаційні трансформації в країні порушили стабільний уклад життя сільських виробників і селян. Розвиток кооперації як соціальної інституції якісно змінює соціально–економічні умови забезпечення селян і відроджує життєдіяльність на селі. У процесі соціологічного дослідження результатів аграрних перетворень в Україні на базі сільськогосподарських підприємств встановлено, що 47% з обстежених товаровиробників не оцінюють свою поведінку в умовах ринку як адаптивну. Майже третина товаровиробників вважають, що адаптувалися до умов ринкового господарювання, але при цьому адаптація сприймається як пристосування до мінливих умов життєдіяльності. В процесі дослідження встановлено, що адаптація власника–товаровиробника – це форма відображення загальним і конвергентним інтелектом товаровиробника вимог ринкової економіки, орієнтована гармонізувати соціально–економічну життєдіяльність особистості. Основними складовими механізму адаптації власника–товаровиробника є особистісні й інтелектуальні відносини. Адаптивна поведінка товаровиробника – це функціональний стан балансу між соціумом, умовами ринкового господарювання й особистістю. Особистість визначає стратегії забезпечення адаптації, орієнтовані на розвиток економічного механізму функціонування, й ухвалює рішення щодо нарощування адаптаційного потенціалу. Вирішення проблем адаптації економічного механізму функціонування ґрунтується на формуванні моделей–дій або на відтворенні тимчасової, просторової, синтетичної й імовірнісної впорядкованості соціально–економічних реалій. Розвитку адаптивного механізму мислення запобігає прагнення до кооперативної діяльності, синтетичний когнітивний стиль, рівень інтенсивності як прояву відносин.

3. Структурна трансформація аграрного сектору економіки є підґрунтям адаптації економічного механізму функціонування, проблеми організації якої закладені в діях влади. Еквівалентність міжгалузевого обміну є провідним принципом адаптації економічного механізму. Особливості структурної трансформації аграрного сектору розкриваються в процесі дослідження за допомогою системного аналізу. Цінові, кредитні, податкові, фінансові, організаційно–управлінські й виробничі відносини є основними складовими адаптації економічного механізму функціонування підприємства. Законодавчо закріплена й функціонально забезпечена цілісність „положень, норм і правил ринкової гри” в умовах соціально–орієнтованої ринкової економіки (інституціональної структури еквівалентного обміну) розкриває суть і особливості економічного механізму. Суб'єкти господарювання (гравці), що користуються „правилами ринкової гри”, утворюють каркас організаційної структури адаптації. Встановлено, що економічний механізм адаптації – це інтегративна сукупність форм і методів виживання, гармонізації зв'язків і відносин;

підсистема економічного механізму держави, що виявляє цілісність формування внутрішньогосподарського, господарського й ринкового механізмів функціонування підприємств; складова економічної політики держави, що забезпечує економічну підтримку й регулювання. Побудована й обґрунтована логічна структура концепції адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств визначає особливості організації фундаменту адаптації економічного механізму; каузальні основи; основні закономірності, рушійні сили й ін.

4. Маневреність і гнучкість у досягненні цілей функціонування підприємства забезпечується процесами активної (пасивної) адаптації. Активна адаптація є зміною зовнішнього середовища в зіставленні із власними цілями функціонування й потребами підприємства. Пасивна адаптація являє собою зміну внутрішнього середовища функціонування підприємства в зіставленні з умовами зовнішнього середовища, а так само забезпечення умов збереження конкурентоспроможності. Адаптивний підхід до управління пов'язаний з розробкою й реалізацією ефективних форм відображення підприємством і його сітковими структурами впливів середовища. У системі управління до адаптаційних заходів належать оптимізація маневрування ресурсами й рівня ризику в системі прийняття управлінських рішень; забезпечення високої гнучкості й маневреності цілей стратегій функціонування підприємства; максимального зближення економічних інтересів працівників і адміністрації підприємства; використання економіко–математичних моделей і методів у системі діагностики адаптивних процесів, що підвищують ефективність і оперативність прийнятих рішень; методологічна інтегрованість засобів управління та ін. Основними складовими системи діагностики адаптивного стану сільськогосподарського підприємства є підсистеми адаптивного моделювання, планування, прогнозування й управління ризиком сільськогосподарського виробництва. Серед різноманітності методів діагностики адаптивних процесів найефективнішим є економіко–математичне моделювання. Параметр фінансової стабільності прирівнюється в діагностиці рівноважного економічного стану підприємства до одного з базових параметрів виживаності в умовах соціально–орієнтованої економіки України.

5. Гальмуючими факторами розвитку системи адаптації економічного механізму функціонування є диспаритет цін на продукцію; непрозорість схем реалізації сільськогосподарської продукції; невідповідність системи ціноутворення динаміці виробництва й реалізації, попиту та пропозиції, а податкового базису країни – системі оподаткування; відсутність вільного доступу до фінансово–кредитних ресурсів; низька інноваційна й кредитна привабливість, а також невисокий рівень податкової привабливості як інвестиційного ресурсу та ін. Система бюджетних видатків на аграрний сектор недосконала в такому ж ступені, як і здійснювана дивідендна політика. Ціноутворюючі функції не виконуються інститутами інфраструктури аграрного ринку. Змінити результативність податкової політики можна тільки

заміною системи оподатковування на систему, адекватну вимогам ринкової економіки. Суперечливість регуляторних процесів і відсутність конкуренції в Україні підтверджується кризовими ситуаціями на ринках м'яса, цукру, молочної продукції й нафтопродуктів. Однак зниження рівня економічної результативності підприємств стимулюється не тільки цим, але й політичною невизначеністю, активізацією обороту коштів у тіньових структурах економіки. Дослідженням встановлено, що зміна форм і методів виживання в умовах інституціональної нестабільності пов'язана в інтегративній спіралевидній цілісності з удосконаленням параметрів основних складових адаптації економічного механізму функціонування (кредитні, податкові, фінансові, цінові, організаційно–виробничі відносини; організаційно–економічні й управлінські інтеракції внутрішнього й зовнішнього середовища; систем діагностики економічного стану і стратегії поведінки; механізму прийняття управлінських рішень щодо забезпечення адаптаційного статусу й конкурентних переваг та ін.).

6. Систематика мікроекономічних факторів адаптації дозволяє визначити не тільки основні параметри адаптації, індикатори оцінки ієрархії рівнів мікроадаптації (низький, середній, високий) до умов ринкової економіки, що формується; повноцінно розкрити факторний аналіз механізму адаптації сільськогосподарських підприємств; але й встановити в процесі дослідження підвищену структурно–функціональну залежність адаптацію і конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств від впливу макро– і мезоекономічних факторів адаптації в середовищі функціонування. Групування факторів відносно, оскільки одні фактори пов'язані з іншими інтегрованою спіралевидною залежністю. У процесі дослідження встановлено, що основними системоутворюючими критеріями адаптації, цілковито відповідними параметрам адаптації економічного механізму функціонування, є забезпечення адекватних грошово–кредитних відносин; платоспроможності, діловій активності, кредитоспроможності, фінансовій стабільності, виробництва високоякісної продукції, ефективності податкової політики, адаптивного економічного стану; резервів збільшення прибутку, зниження собівартості й витрат; результативності функціонування; оптимальності ціни реалізації, податкового портфеля й податкового планування, механізму ціноутворення, стратегії поведінки в середовищі, конкурентно–коопераційних відносин та ін. Оцінка форм (активної, пасивної), напрямків (зовнішньої, внутрішньої), цілей функціонування (виживання, збереження стабільності, розширення ринкової ніші), параметрів і індикаторів у процесі адаптації відповідно до складових адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств сприяє ідентифікації рівня розвитку процесів адаптації економічного механізму й вибору оптимального варіанта стратегії забезпечення адаптації.

7. Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств безпосередньо залежить від рівня адаптації економічного механізму функціонування до умов ринкового

господарювання. У процесі дослідження виявлено значну диференціацію індикаторів економічної ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств різних організаційно–правових форм господарювання. Сільськогосподарські підприємства з найвищою економічною ефективністю відрізняються й найбільшим адаптаційним потенціалом і коопераційно–інтеграційними перевагами. Найбільш адаптованими і результативними в Україні є приватні сільськогосподарські підприємства, що мають низьку собівартість і мінімальні витрати матеріальних ресурсів. Через збитковість тваринницької продукції господарські товариства не виявили наявного потенціалу підприємницьких структур. Низькі рентабельність і прибутковість властиві сільськогосподарським виробничим кооперативам. При діагностиці процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств Сумської області, зокрема, встановлено, що серед організаційно–правових форм господарювання тільки в 2005 р. 75,64% товариств з обмеженою відповідальністю і 60,87% закритих акціонерних товариств були неадаптованими або з низьким рівнем адаптації до умов трансформаційних перетворень. Загальна кількість неадаптованих сільськогосподарських підприємств перевищила 62,19%. Зміна соціально–економічної й політичної ситуації того ж року негативно вплинула на ефективність і економічну результативність функціонування сільськогосподарських підприємств. Для сільськогосподарських підприємств середнього рівня адаптації актуалізувалися економічні проблеми функціонування сільськогосподарських підприємств низького рівня адаптації.

8. Результати системного аналізу факторів, напрямів, форм, цілей, параметрів, індикаторів і складових адаптації актуалізували необхідність побудови моделі діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов соціально–орієнтованої відкритої ринкової економіки. Основою створення моделі діагностики є використання економіко–математичного моделювання, спеціально розробленої інформаційної системи забезпечення й нормативної шкали оцінки показників. Обраний у процесі дослідження методичний підхід до прийняття рішень щодо забезпечення адаптаційних переваг базується на визначенні й комбінуванні стратегії адаптації до умов ринку. Оптимізація параметрів економічного стану, коопераційно–інтеграційних, організаційно–виробничих, фінансово–кредитних, податкових і цінових відносин, конкурентоспроможності продукції й підприємства стимулює розвиток адаптаційної привабливості сільськогосподарських підприємств. У процесі дослідження встановлено, що відносини банку й сільськогосподарського підприємства є адаптивними в ситуації максимального зближення їх власних економічних інтересів. Оптимальна кількість відносин банку й сільськогосподарського підприємства $\geq (2-3)$. Виявлені особливості й закономірності функціонування конкретних сільськогосподарських підприємств регіону за результатами моделювання процесів адаптації економічного механізму дозволили визначити не тільки рівень адаптації економічного механізму функціонування, але й побудувати “зону

найближчого розвитку” підприємства по основних складових адаптації економічного механізму функціонування як діалектично інтегральної сукупності форм і методів виживання в середовищі, що визначає ринкові, господарські й внутрішньогосподарські механізми функціонування в умовах хронічної нестабільності.

9. Вирішення проблем адаптації економічного механізму функціонування до умов ринку актуалізує необхідність реалізації дослідницьких проектів стимулювання інноваційної, кредитної й інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств і відновлення дії законодавчої бази щодо аспектів митного й податкового стимулювання інвестиційної та інноваційної активності. Активізація інвестиційного проектування в сільському господарстві адекватна організації високоефективного використання землі як основного засобу виробництва. Одним з основних завдань реалізації дослідницьких проектів стимулювання інноваційної, інвестиційної й кредитної привабливості є збалансоване нарощування та взаємодія інформаційних масивів даних науково–економічної, технічної й патентної інформації; розвиток інноваційної інфраструктури з фактичним наповненням кредитних та інвестиційних потоків. Інститути інноваційної інфраструктури не виконують інноваційно і інвестиційно визначальних функцій. Національна інноваційна система не має відтворювальних механізмів інвестування. Інвестиції відрізняються слабкою інноваційною спрямованістю. Діагностика адаптивного стану сільськогосподарського підприємства розкриває можливість урахування в стратегічному проектуванні процесів адаптації позицій імітаційних та інноваційних відносин. Оскільки фінансування інвестиційного проекту відбувається за рахунок позикових коштів, то об'єднання використовуваних власних і позикових коштів повинне відповідати оптимальному варіанту. Адекватна формалізація очікуваної вартості інвестиції дає точну оцінку прогнозованого доходу від реалізації інвестиційного проекту на підприємстві. Рівень бухгалтерської відкритості в національних юрисдикціях може спотворювати правильність і точність прогнозних розрахунків аналітиків.

10. Необхідність виходу з нестабільного кризового стану активізує розвиток процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств. Результати державного регулювання здійснюють як прямий, так і опосередкований вплив на обсяг випуску сільськогосподарської продукції, що в процесі дослідження підтверджується засобами ідентифікуючого моделювання реакції влади. Моделювання механізмів ринкової взаємодії сільськогосподарських підприємств у процесі адаптації до умов ринку дозволяє оптимізувати прийняття управлінських рішень щодо забезпечення конкурентних переваг і зміцнення адаптаційного статусу. Використання методу „кліткових сіток з опосередкованою взаємодією” сприяє виділенню характерологічних властивостей сільськогосподарських підприємств, що адаптуються, як економічних агентів у середовищі функціонування. В процесі дослідження встановлено, що кожний етап еволюційної адаптації сільськогосподарського підприємства має

відмінні характеристики стану, серед яких основними властивостями сільськогосподарських підприємств як економічних агентів виділено “нормованість” (реагування системи управління підприємства на вплив ринкового середовища), “адаптованість” (зміна поведінки підприємства в умовах ринку без зміни організації внутрішнього середовища), “адаптивність” (структурно-функціональні зміни в організації підприємства), “стабільність адаптивна” (збереження підприємства в працездатному стані) та ін. Властивості сільськогосподарських підприємств взаємообумовлені системним вибором: стратегічної моделі адаптивної поведінки в середовищі функціонування; оптимального податкового планування, механізму ціноутворення, коопераційно-інтеграційних, організаційно-виробничих, фінансово-кредитних відносин, економічного стану, конкурентоспроможності підприємств і продукції та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Кравченко С.А. Адаптация сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка. Моногр. – 2-е изд. испр. и доп. – К.: ННЦ ИАЭ, 2006. – 449 с. (28,1 ум. друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях

2. Дадашев Б.О., Кравченко С.А. Роль банку в інноваційній діяльності підприємств АПК (на прикладі Сумської області) // Банківська справа. – 1999. – № 4. – С. 24–27. (0,5 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає у розкритті організаційно-економічної характеристики підприємств АПК як клієнтів банку, 0,45 ум. друк. арк.).*

3. Дадашев Б.О., Кравченко С.А. Оцінка інвестиційних рішень в АПК України // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 73–79. (0,3 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає у виявленні основних напрямів діагностичного аналізу інвестицій і критеріїв оцінки ефективності інвестицій, 0,25 ум. друк. арк.).*

4. Дадашев Б.А., Кравченко С.А. Аспекты финансово-кредитной ситуации в сельском хозяйстве Украины / Зб. наук. праць. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД, 2000. – Т. IV. – С. 38–43. (0,25 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає у аналізі та обґрунтуванні фінансово-кредитного стану сільського господарства України, 0,2 ум. друк. арк.).*

5. Дадашев Б.О., Кравченко С.А. Фінансово-кредитна політика аграрного сектору економіки України // Банківська справа. – 2001. – № 2. – С. 53–56. (0,5 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає в обґрунтуванні фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств, 0,45 ум. друк. арк.).*

6. Кравченко С.А. Модель влияния технической невооруженности на сельскохозяйственные сырьевые поставки в диагностике адаптивного состояния сельскохозяйственных кооперативов / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Вип. 196. – Т. III. – С. 694–701. (0,4 ум. друк. арк.).
7. Кравченко С.А. Интеллектуальная и личностная адаптация будущих товаропроизводителей кооперативного сектора в рыночных условиях аграрной экономики // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2004. – № 4. – С. 91–95. (0,5 ум. друк. арк.).
8. Кравченко С.А. Нетрадиційні методи аналізу в стратегічному менеджменті підприємств агробізнесу // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. Економіка АПК і природокористування. – 2004. – № 9. – С. 334–338. (0,3 ум. друк. арк.).
9. Кравченко С.А. Планування і моделювання в економічному механізмі адаптації аграрних підприємств в умовах ринку / Зб. наук. праць. Наукові праці. Сер. Економічні науки. – 2004. – Вип. 17. – Т. 30. – С. 168–173. (0,3 ум. друк. арк.).
10. Кравченко С.А. Оптимальность отношений между банком и сельскохозяйственным кооперативом в процессе адаптации в рыночной среде / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. – Вип. 198. – Т. IV. – С. 801 – 807. (0,3 ум. друк. арк.).
11. Кравченко С.А. Идентифицирующее моделирование эффектов монетарной политики в адаптации сельскохозяйственных кооперативов // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. Економіка АПК і природокористування. – 2004. – № 10. – С. 135 – 141. (0,3 ум. друк. арк.).
12. Кравченко С.А. Механизм адаптации сельскохозяйственных кооперативов в условиях хронической институциональной нестабильности // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 79 – 87. (0,5 ум. друк. арк.).
13. Кравченко С.А. Особенности национального поведения и институциональная среда страны / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 203. – Т. 1. – С. 208–216. (0,4 ум. друк. арк.).
14. Кравченко С.А. Функция взаимодействия в адаптивном маркетинге сельскохозяйственных кооперативов Украины // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2005. – № 1. – С. 90–93. (0,4 ум. друк. арк.).
15. Кравченко С.А. Экономическая результативность сельскохозяйственных предприятий Сумской области в процессе адаптации в рыночной среде // Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка. – 2005. – № 10. – С. 143–154. (0,9 ум. друк. арк.).

16. Кравченко С.А. Обеспечение кредитоспособности как критерий механизма адаптации сельскохозяйственных производственных кооперативов // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 70–78. (0,5 ум. друк. арк.).
17. Кравченко С.А. Социологическое исследование результатов аграрных преобразований в процессе адаптации в условиях рыночного хозяйствования / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 210. – Т. II. – С. 319–328. (0,42 ум. друк. арк.).
18. Кравченко С.А. Необходимость адаптивной теории капиталодинамики как нелинейной системы кооперативного поведения // Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка та менеджмент. – 2005. – № 3–4. – С. 5–12. (0,5 ум. друк. арк.).
19. Кравченко С.А. Необходимое и достаточное условие рефинансирования для неосведомленных сельскохозяйственных кооперативов как заемщиков // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. Економіка АПК і природокористування. – 2005. – № 3. – С. 70–82. (0,3 ум. друк. арк.).
20. Кравченко С.А. Равновесие в отношениях между банком и сельскохозяйственным кооперативом в рыночных условиях // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2005. – № 2. – С. 90–95. (0,3 ум. друк. арк.).
21. Кравченко С.А. Концептуальные установки изучения экономического механизма адаптации сельскохозяйственных кооперативов в условиях рынка / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 205. – Т. II. – С. 532–542. (0,5 ум. друк. арк.).
22. Кравченко С.А. Эффективность сельскохозяйственных предприятий в условиях адаптации к рынку // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 120–128. (0,5 ум. друк. арк.).
23. Кравченко С.А. Ресурсообеспеченность, производственные затраты и продуктивность сельскохозяйственных предприятий Сумской области в процессе адаптации в условиях рынка // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2005. – № 3. – С. 136–149. (1 ум. друк. арк.).
24. Кравченко С.А. Состояние сельскохозяйственного обслуживающего кооператива как экономического агента в модели клеточных сетей с опосредованным взаимодействием // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2005. – № 4. – С. 102–106. (0,3 ум. друк. арк.).
25. Кравченко С.А. Системо–мыследеятельностная методология изучения механизма адаптации сельскохозяйственных кооперативов / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Вип. 213. – Т. IV. – С. 928–936. (0,4 ум. друк. арк.).
26. Кравченко С.А. Діагностика адаптивного стану сільськогосподарських підприємств в умовах ринку // Економіка АПК. – 2006. – № 3. – С. 54–61. (0,5 ум. друк. арк.).

27. Кравченко С.А. Уровень адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Вип. 220. – Т. I. – С. 101–110. (0,42 ум. друк. арк.).
28. Кравченко С.А. Моделирование адаптивных отношений банков и сельскохозяйственных предприятий // Економіка АПК. – 2006. – № 6. – С. 59–63. (0,42 ум. друк. арк.).
29. Кравченко С.А. Интегрированный способ управления финансовыми рисками в условиях „ненормальной” рыночной среды Украины // Вісник Харківського державного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. Сер. Економічні науки. – 2006. – Вип. 35. – С. 140–150. (0,42 ум. друк. арк.).
30. Кравченко С.А. Сущность понятия адаптации сельскохозяйственных кооперативов в рыночной среде / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Вип. 215. – Т. II. – С. 465–474. (0,4 ум. друк. арк.).
31. Кравченко С.А. Состояние функционирования товарных бирж // Економіка АПК. – 2006. – № 9. – С. 98–105. (0,5 ум. друк. арк.).
32. Кравченко С.А. Экономический механизм функционирования сельскохозяйственных предприятий: сущность адаптации, оценка качества, тормозящие факторы // Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка та менеджмент. – 2006. – № 5–6. – С. 217–227. (0,63 ум. друк. арк.).
33. Кравченко С.А. Вероятность правильного прогноза дохода от внедрения сельскохозяйственным предприятием инвестиций / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Вип. 221. – Т. I. – С. 245–254. (0,42 ум. друк. арк.).
34. Кравченко С.А. Основные составляющие экономического механизма адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 117–123. (0,5 ум. друк. арк.).
35. Кравченко С.А. Моделирование механизмов рыночного взаимодействия сельскохозяйственных предприятий / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 227. – Т. I. – С. 102–109. (0,33 ум. друк. арк.).
36. Кравченко С.А. Особливості ціноутворення в період адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку // Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Фінанси і кредит. – 2007. – № 1. – С. 245–257. (0,83 ум. друк. арк.).
37. Кравченко С.А. Двухуровневая инновационная лотерея сельскохозяйственного предприятия, адаптирующегося к конкуренции / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 224. – Т. III. – С. 595–607. (0,42 ум. друк. арк.).

38. Кравченко С.А. Факторы и уровни адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям конкуренции // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 115–121. (0,5 ум. друк. арк.).
39. Кравченко С.А. Сущность адаптации экономического механизма сельскохозяйственных предприятий / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 226. – Т. I. – С. 173–183. (0,42 ум. друк. арк.).
40. Кравченко С.А. Системность трансформационных преобразований аграрного сектора экономики // Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер. Економіка та менеджмент. – 2007. – № 6–7. – С. 33–40. (0,42 ум. друк. арк.).
41. Кравченко С.А. Особенности финансово–кредитного механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий в период адаптации к условиям рынка // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 114–120. (0,5 ум. друк. арк.).
42. Кравченко С.А. Организация производства сельскохозяйственной продукции: параметры адаптации, условия обеспечения конкурентоспособности / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 223. – Т. III. – С. 878–887. (0,42 ум. друк. арк.).
43. Кравченко С.А. Адаптивный подход в системе управления сельскохозяйственного предприятия / Зб. наук. праць. Продуктивність агропромислового виробництва. – 2007. – № 6. – С. 132–139. (0,42 ум. друк. арк.).
44. Кравченко С.А. Кластерная адаптивность сельскохозяйственных предприятий // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 30–37. (0,5 ум. друк. арк.).
45. Кравченко С.А. Оценка трансформационных преобразований сельскохозяйственными товаропроизводителями / Зб. наук. праць. Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 227. – Т. III. – С. 690–697. (0,33 ум. друк. арк.).

Тези доповідей

46. Кравченко С.А., Дадашев Б.О. Діагностика інвестиційних рішень на підприємствах АПК // Науковий вісник Буковинського державного фінансово–економічного інституту. Сер. Економічні науки. Матеріали міжнародної науково–практичної конференції „Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі”. – Чернівці: ПП. Кондратьєв, 2000. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 31–34. (0,2 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає у виявленні напрямів діагностики інвестиційних рішень на підприємствах АПК і кількісних критеріїв в оцінці ефективності інвестицій, 0,15 ум. друк. арк.).*
47. Дадашев Б.О., Кравченко С.А. Економіко–правові аспекти формування сільськогосподарських кооперативів в умовах реформування АПК / Зб. наук. праць. Матеріали II загальнонаціональної науково–практичної конференції „Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування”. – Суми: ВВП „Мрія-1” ЛТД, 2000. – С. 98–102. (0,2 ум. друк. арк.) *(Особистий внесок полягає у обґрунтуванні економіко–правових основ розвитку сільськогосподарських кооперативів, 0,17 ум. друк. арк.).*

48. Кравченко С.А. Маркетинговая деятельность аграрных предприятий в адаптивном менеджменте трансформационной экономики / Материалы III международной научно-практической конференции „Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем”. – Гомель: ГГТУ им. П.О. Сухого, 2003. – С. 142–143. (0,1 ум. друк. арк.).
49. Кравченко С.А. Психологічні проблеми адаптації майбутніх кооператорів в умовах ринкового господарювання // Науковий вісник Чернівецького університету. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції „Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки кадрів у ВНЗ: стан, проблеми, перспективи” – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 182. – С. 124–130. (0,3 ум. друк. арк.)
50. Кравченко С.А. Прогнозування очікуваного доходу в економічному механізмі адаптації в умовах ринкового середовища / Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції „Наука і освіта–2004”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. 66. – С. 33–34. (0,1 ум. друк. арк.).
51. Кравченко С.А. Нетрадиційне моделювання в аналітиці інноваційної діяльності сільськогосподарських кооперативних формувань / Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції „Динаміка наукових досліджень–2004”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. 47. – С. 25–27. (0,13 ум. друк. арк.).
52. Кравченко С.А. Информационные взаимодействия в адаптивном агромаркетинге сельскохозяйственных кооперативов / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Формування конкурентноздатності підприємств АПК в умовах ринкової трансформації економіки”. – Полтава: Полтавська ТПП, ПП „Форпіка”, 2004. – С. 134–136. (0,13 ум. друк. арк.).
53. Кравченко С.А. Точность и правильность прогнозирования в адаптивной диагностике сельскохозяйственных кооперативов / Матеріали регіональної науково-методичної конференції „Формування стратегії конкурентоспроможності освіти в регіоні”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 87–89. (0,1 ум. друк. арк.).
54. Кравченко С.А. Оптимизация выпуска продукции с учетом технической не вооруженности на сельскохозяйственные сырьевые поставки / Матеріали V всеукраїнської науково-практичної конференції „Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. II. – С. 76–77. (0,1 ум. друк. арк.).
55. Кравченко С.А. Національне середовище в організації стратегії управління підприємницьких структур / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції „Актуальні проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні”. – Полтава: Вид. ППЕІМ „Світоч”, 2004. – С. 47–48. (0,1 ум. друк. арк.).
56. Кравченко С.А. Адаптивность отношений между банком и сельскохозяйственным кооперативом в условиях рыночной среды / Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні тенденції в розвитку банківської системи”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. II. – С. 78–79. (0,1 ум. друк. арк.).
57. Кравченко С.А. Стратегия „пирамиды быстрого обогащения” в обеспечении роста кредитоспособности сельскохозяйственных кооперативов / Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції „Науковий потенціал світу–2004”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – Т. XX. – С. 64–65. (0,1 ум. друк. арк.).
58. Кравченко С.А. Адаптация сельскохозяйственных кооперативов в условиях институциональной нестабильности / Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої агропромислової продукції (ЕП–2005)”. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2005. – С. 287–289. (0,1 ум. друк. арк.).
59. Кравченко С.А. Функция реакции властей в гармонизации механизмов регулирования функционирования сельскохозяйственных кооперативов Украины / Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції „Наука і

освіта–2005”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т. 87. – С. 65–67. (0,13 ум. друк. арк.).

60. Кравченко С.А. Управление финансовыми рисками в процессе адаптации в условиях рыночного хозяйствования Украины / Матеріали міжнародної науково–практичної конференції „Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти”. – Запоріжжя – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т. IV. – С. 101–103. (0,13 ум. друк. арк.).

61. Кравченко С.А. Капиталодинамика как нелинейная система адаптивной диагностики / Матеріали міжнародної науково–практичної конференції „Дні науки–2005”. Сер. Економіка підприємства та промисловості. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т. VII. – С. 62–64. (0,13 ум. друк. арк.).

62. Кравченко С.А. Экономический механизм адаптации и агропромышленной интеграции / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Проблеми європейської інтеграції і транскордонного співробітництва”. – Луцьк: РВВ „Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2005. – С. 278–280. (0,13 ум. друк. арк.).

63. Кравченко С.А. Ресурсообеспеченность сельскохозяйственных предприятий Сумской области в процессе адаптации в рыночных условиях хозяйствования / Матеріали IV міжнародної науково–практичної конференції „Динаміка наукових досліджень–2005”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т. XVI. – С. 44–46. (0,13 ум. друк. арк.).

64. Кравченко С.А. Финансовая результативность сельскохозяйственных предприятий Сумской области в процессе адаптации в условиях рынка / Materials of final international scientifically–practical conference “The science: theory and practice”. – Praha–Dnepropetrovsk–Belgorod: Publishing House “Education and Science”, 2005. – Vol. 6. Economic sciences. – P. 60–62. (0,13 ум. друк. арк.).

65. Кравченко С.А. Анализ аграрных преобразований в процессе адаптации в рыночной среде (результаты социологического исследования) / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Науковий потенціал світу–2005”. Сер. Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т. III. – С. 32–34. (0,13 ум. друк. арк.).

66. Кравченко С.А. Кибернетическое моделирование взаимодействий сельскохозяйственных кооперативов с банками в процессе адаптации в условиях рынка / Materials of II international scientifically–practical conference “Perspectivni novinky vedy a technici–2005”. – Praha: Publishing House “Education and Science s.r.o.”, 2005. – Dil. 10. Economicke vedy. – P. 49–51. (0,13 ум. друк. арк.).

67. Кравченко С.А. Задача линейного программирования выпуска продукции сельскохозяйственными кооперативами с учетом технической результативности в диагностике адаптивного состояния / Materiały II Międzynarodowej naukowe–praktycznej konferencji “Wykształcenie i nauka bez granic–2005”. – Przemysł: Sp.Z.o.o. “nauka i studia”, 2005. – Tom 11. Ekonomiczne nauki. – S. 76–78. (0,13 ум. друк. арк.).

68. Кравченко С.А. Модель адаптивного состояния предприятия в условиях рынка Украины / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Дні науки–2006”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. I. – С. 70–72. (0,13 ум. друк. арк.).

69. Кравченко С.А. Функционирование товарных бирж в системе адаптации сельскохозяйственных предприятий / Матеріали V міжнародної науково–практичної конференції „Динаміка наукових досліджень–2006”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. II. – С. 67–69. (0,13 ум. друк. арк.).

70. Кравченко С.А. Сокращение государственного долга в системе адаптации бюджетной политики / Матеріали I міжнародної науково–практичної конференції „Наука: теорія і практика–2006”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. V. – С. 86–89. (0,13 ум. друк. арк.).

71. Кравченко С.А. Функционирование сельскохозяйственных предприятий в период адаптации к рыночным условиям хозяйствования / Матеріали I міжнародної науково–практичної конференції „Передові наукові розробки–2006”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. III. – С. 18–20. (0,13 ум. друк. арк.).
72. Кравченко С.А. Финансово–кредитные, ценовые и налоговые отношения в системе адаптации экономического механизма / Матеріали III міжнародної науково–практичної конференції „Науковий потенціал світу–2006”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. V. – С. 60–62. (0,13 ум. друк. арк.).
73. Кравченко С.А. Банковское кредитование сельскохозяйственных предприятий Украины / Матеріали міжнародної науково–практичної конференції „Аграрний форум–2007”. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – Ч. II. – С. 194–195. (0,1 ум. друк. арк.).
74. Кравченко С.А. Оценка качества функционирования организационно–экономической системы адаптации сельскохозяйственного предприятия / Матеріали V міжнародної науково–практичної конференції „Наука и образование–2007”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – Т. VIII. – С. 64–67. (0,13 ум. друк. арк.).
75. Кравченко С.А. Налог на добавленную стоимость: проблемы функционирования и бюджетной задолженности, фискальная эффективность / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Современные научные достижения–2007”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – Т. II. – С. 19–21. (0,13 ум. друк. арк.).
76. Кравченко С.А. Фиксированный сельскохозяйственный налог: уровень и состояние оплаты, основные преимущества / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Стратегические вопросы мировой науки–2007”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – Т. IV. – С. 84–87. (0,13 ум. друк. арк.).
77. Кравченко С.А. Кластерная структуризация экономических отношений как форма рыночной централизации / Матеріали II міжнародної науково–практичної конференції „Научный прогресс на рубеже тысячелетий–2007”. Сер. Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2007. – Т. IV. – С. 11–13. (0,13 ум. друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Кравченко С.А. Адаптація економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК). – Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки” УААН, Київ, 2007.

В дисертаційній роботі сформульовано теоретико-методологічні основи та концептуальні підходи до адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано інтегративну позицію щодо сутності адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до конкуренції, основу якої становлять сукупність форм і методів виживання в умовах ринку, встановлення рівноваги у відносинах і зв'язках (фінансових, податкових, цінових, кредитних).

Виявлено й обґрунтовано фактори, рівні та основні складові адаптації економічного механізму, методи її діагностики. Визначено параметри адаптації і умови забезпечення конкурентоспроможності з позицій організації виробництва сільськогосподарської продукції й адаптивного підходу до управління. Розроблено й апробовано модель діагностики процесів адаптації економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств до умов ринку. Результати досліджень, висновки й рекомендації використовуються в системі державного управління агропромислового розвитку регіональних адміністрацій.

Ключові слова: підприємство, ринок, адаптація, ринкові відносини, рівень і складові адаптації, економічний механізм, конкурентоспроможність, адаптивний підхід в управлінні, діагностика процесів адаптації.

АННОТАЦИЯ

Кравченко С.А. Адаптация экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (экономика сельского хозяйства и АПК). – Национальный научный центр „Институт аграрной экономики” УААН, Киев, 2007.

В диссертационной работе на основе теоретического синтеза системных исследований сформулированы теоретико–методологические основы адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка. В связи с этим сущность адаптации сельскохозяйственного предприятия определена с позиции мезо– и микроуровней экономической иерархии, основой которой являются формы отражения механизмов воздействия рыночной среды. Систематизированы и сгруппированы исследовательские позиции в изучении процессов адаптации предприятий. Разработаны концептуальные подходы к адаптации экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий к условиям конкуренции. Обоснована интегративная позиция относительно к сущности адаптации экономического механизма, основу которой составляет совокупность форм и методов выживания в условиях рынка, установления равновесия в отношениях и связях (финансовых, налоговых, ценовых и кредитных).

В процессе исследования установлены и обоснованы факторы, уровни и основные составляющие адаптации экономического механизма, методы ее диагностики. Углублена и дополнена структура концепции адаптации экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий. Основные характеристики дескриптивной модели организации производства сельскохозяйственной продукции адаптированного предприятия

полностью соответствуют параметрам адаптации и условиям обеспечения конкурентоспособности. Адаптивный подход к управлению соотносится с разработкой и реализацией наиболее эффективных стратегий отражения действующим предприятием и его сетевыми структурами воздействий рыночной среды.

В рамках концептуальных подходов адаптации экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий к условиям рыночного хозяйствования проанализированы особенности финансово-кредитного механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий, механизма налогообложения как источника повышения эффективности функционирования сельскохозяйственных предприятий, ценообразования в период адаптации сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка. Обосновано, что выживание сельскохозяйственных предприятий в рыночных условиях обеспечивается созданием конкурентной среды в инвестиционной, инновационной и предпринимательской сферах. Укреплению адаптационного статуса предприятий и наращиванию их конкурентных позиций способствуют кластеры. В диссертации получили дальнейшее развитие учет микроэкономических факторов адаптации сельскохозяйственных предприятий с группировкой параметров адаптации и индикаторов оценки уровня адаптации; классификация свойств сельскохозяйственных предприятий как экономических агентов; обоснование применения методов прогнозной оценки в анализе стимулирования кредитной, инвестиционной и инновационной привлекательности сельскохозяйственных предприятий.

В системе диагностики адаптивного состояния обоснована реализация модифицированных моделей конкурентно-кооперационного взаимодействия, рыночной адаптации, качества функционирования организационно-экономической системы адаптации, методики оценки профессиональной активности персонала в решении проблем маркетинга и маркетингового потенциала на примере конкретных предприятий региона. Разработана и апробирована модель диагностики процессов адаптации экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий на основе использования экономико-математического моделирования и созданной информационной системы обеспечения. Выбор и комбинирование вариантов стратегии обеспечения адаптации к условиям конкуренции определяют суть методического подхода к принятию решений. Синтетическая оценка индикаторов основных составляющих адаптации экономического механизма функционирования предприятий к условиям рынка раскрывает параметры процессов адаптации. Уровни сформированности процессов адаптации группируются в соответствии с оценкой параметров, оптимизация которых обуславливает выбор стратегии обеспечения адаптации в решении проблем развития экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий. Установленное оптимальное количество отношений между банком и предприятием предоставило

возможность рекомендовать предприятию отношения с конкретным банком. Результаты исследований, выводы и рекомендации используются в системе государственного управления агропромышленного развития региональных администраций.

Ключевые слова: предприятие, рынок, адаптация, рыночные отношения, уровень и составляющие адаптации, экономический механизм, конкурентоспособность, адаптивный подход в управлении, диагностика процессов адаптации.

ANNOTATION

Kravchenko S.A. Adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises to conditions market. – Manuscript.

The dissertation for obtaining a doctor's degree of economics in specialty 08.00.04 – economics and management of the enterprises (economics of agriculture and AIC). – National Scientific Centre "Institute of Agricultural Economics" of the UAAS, Kiev, 2007.

The theoretical–methodological foundations and conceptual approaches to adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises are determined in the dissertation work. There is integration position in respect of to essence of the adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises to competitions, which base the collection of the forms and methods of the survival in condition market, determinations of the balance in relations and relationship (financial, tax, price and credit).

They are determined and grounded factors, levels and main components to adaptation the economic mechanism, methods of her diagnostics. The parameters to adaptation and condition of the provision to competitiveness with position of the organizations production to agricultural product and adaptive approach to management they are determined. There is created and approbation model of the diagnostics of the processes to adaptation the economic mechanism of the operation agricultural enterprises to condition market. The results of the researches, findings and recommendations are used in system of state management agrarian and industrial development regional administrations.

Key words: the enterprise, the market, adaptation, market relations, level and forming adaptation, economic mechanism, competitiveness, adaptive approach in management, diagnostics of the processes to adaptation.

Підп. до друку 21.08.2007. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,8. Тираж 100 пр. Зам. 115.

Видання та друк – Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”
03127, м. Київ-127, вул. Героїв оборони, 10

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Сер. ДК № 2065 від 18.01.2005 р.